Gönderim Tarihi: 28.06.2019

Kabul Tarihi: 02.09.2019

**URFA'DA MAHALLÎ RESSAMLIK GELENEĞİNİN
BİÇİMLENMESİ VE TEMSİLCİLERİ¹**
Establishment of Local Painting Tradition and Its Representatives in Urfa

Sait TOPRAK

Dr. Öğr. Üyesi, Kafkas Üniversitesi,
Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü
sait_toprakart@hotmail.com,

ORCID ID: 0000-0001-7820-4685

Çalışmanın Türü: Derleme

Öz

1960'lerden sonra Urfa'da mahallî ya da alaylı olarak adlandırabileceğimiz bazı ressamın kendi atölyelerinde sınırlı sanatsal bilgileriyle resim yaptıkları görülür. Urfa'nın çeşitli tarihi ve mimari değerlerini resmeden bu ressamın, zamanla belli bir çizgide gelişim göstererek ekolleşmiş ve varlığını günümüze kadar sürdürmüşlerdir. Urfa mahallî ressamın, genel sanat tarihinden ve güncel kazanımlardan bağımsız, üslup yönünden Türkiye'deki diğer mahallî ressamın farklı olarak ortaya koydukları özel yaratımlarıyla kendilerine yeni bir alan açarak Türkiye resim tarihine eklenmişlerdir. Bu çalışmada; mahallî ressamın gelişiminin iyi anlaşılabilmesi için Urfa'da plastik sanatların tarihsel gelişimiyle ilgili bilgiler verilmiştir. Bununla birlikte, bu geleneğin bazı önde gelen usta ressamın çalışmaları; renk, kompozisyon, mekân ve konu özellikleri bakımından incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Urfa, Mahallî Ressam, Resim

Abstract

In Urfa, after the 1960s, it is seen that some local or self-taught artists painted in their own workshops with their limited artistic knowledge. These painters, depicting various historical and architectural values of Urfa, developed a school over time and continued to exist until today. Urfa's local painters, independent of the history of general art and contemporary achievements, have been added to the painting history of Turkey by opening a new space for them with their special creations which are different from other local painters in Turkey in terms of their style. In this study, in order to understand the development of local painters, information about the historical development of plastic arts in Urfa was given. Moreover, the works of some of the leading master painters of this tradition were studied in terms of color, composition, space and subject characteristics.

Keywords: Urfa, Local Painter, Painting

1. GİRİŞ

Mezopotamya'nın en eski medeniyet merkezlerinden biri olan Urfa, tarihi dokusu, içinde barındırdığı çok kültürlü yaşam biçimi ve kültürel zenginlikleriyle araştırmacıların sürekli olarak ilgi odağı olmuş bir kenttir.

¹ Bu çalışma, 29 Haziran 2018 tarihinde "Anadolu Üniversitesi-Engelliler Entegre Yüksekokulu, 6. Uluslararası Sanat Sempozyumu'nda", "Urfa Mahallî Ressamlık Geleneği ve Dönüşümler" başlığıyla sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Kültür tarihinde önemli bir yere sahip olan Urfa, geçmişte olduğu gibi bugün de sanat alanında önemli ürünler vermeye devam etmektedir. Birçok farklı kesimin bir arada yaşadığı Urfa'da her topluluk kendi kültürel yapısıyla kentin yaşamına ve sanatına katkıda bulunmuş ve bu anlamda kenti âdeta bir kültür mozaiki hâline getirmişlerdir. Bugün bile köylerde destanların anlatıldığına, tarihi mekânlarda mahallî müzisyenlerin hoyratlarının semalara yükseldiğine, birçok el sanatının icra edildiğine, mahallî ressamın kentin dünü ve bugününü resmettiğine, hattatların hat sanatını icra ettiğine, nakkaşların dinî mekânları süslediğine, taş ustalarının taşları nakşettiğine yakından tanıklık edilebilmektedir.

Urfa'da hâlâ müzik, el sanatları, halk edebiyatı ve araştırmamızın konusunu oluşturan plastik sanatlar ile ilgili pek çok kültürel etkinlik yapılmaktadır. Devlet kurumları ve özel kuruluşlar Urfalı mahallî resamlara destek vermekte, valilik, belediye, halk eğitim merkezleri, Şurkav (Şanlıurfa İli Eğitim Kültür Sanat ve Araştırma Vakfı) gibi kurumlar ressamın tanıtımı için Türkiye'nin farklı kentlerinde sergiler, katalog çalışmaları, resim kursları, yarışmalar ve çalıştaylar gibi sanatsal etkinlikler düzenlemekte ve ekonomik destek amaçlı resamlardan çalışmalar satın almaktadır. Bununla birlikte, mahallî ressamın kendi atölyelerinde düzenledikleri resim kursları ayrıca Urfa'daki sanatsal çalışmalara katkı sağlamaktadır. Kentte bulunan Güzel Sanatlar Lisesi ve Harran Üniversitesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü ile Güzel Sanatlar Fakültesi profesyonel eğitim verecek sanat eğitmeni ve sanatçı adayı yetiştirerek bu sürece önemli destek vermektedir. Bugün Türkiye'nin farklı üniversitelerinde akademisyen olarak çalışan ve Türkiye resim sanatının önde gelen bazı sanatçıların Urfa'dan çıkması, Urfa'nın ülke kültürüne katkısını göstermektedir.

2. AMAÇ

Bu çalışmanın temelde üç amacı vardır. Birinci amacı, Türkiye'de, yerelde kendine özgü, tutarlı bir sanat beğenisinin olduğunu belirtmek ve Türkiye resim tarihinde şu ana kadar yer almamış bir bilginin gün yüzüne çıkmasıyla birlikte, Urfa mahallî resamlık geleneğini tanıtmaktır. Çalışmanın bir diğer amacı da gerçek primitif ya da naif diye adlandırabileceğimiz sanatsal etkinliklerin önemli bir örneğinin yerelde olduğunu ve bunların sanat tarihi içinde değerlendirilmesinin son derece önemli olduğunu ortaya koymaktır. Urfalı mahallî ressamın resimlerini günümüz resim sanatı içinde değerlendirdiğimizde onların çağ dışı bir estetik ve resim anlayışıyla oluşturulduğu görülmektedir ancak bu çalışmaların, dış etkilere karşı kendini koruyabilmesi/yaşatabilmesi, ekolvari bir anlayış etrafında kendini sürekli çoğaltabilmesi ve yenileyebilmesi açısından

Türkiye'deki sanat ortamı içinde ilginç örnekler olarak değerlendirilmesi gerekir. Bu çalışmanın son amacı da değerlendirilecek bu eserlerin tanıtılmasıdır.

3. YÖNTEM

Bu çalışma nitel bir araştırmadır ve bu kapsamda iki veri toplama aracı kullanılmıştır. Birinci veri toplama aracı doküman analizi olarak belirlenmiştir. Çalışmanın ikinci veri toplama aracı ise katılımcılara verilen görüşme formundan oluşmuştur. Yöntemsel olarak doküman analizinin amacı yazılı ya da görsel kaynakları sistematik olarak incelemek ve tematik hâle getirmektir. Böylece sistematik analizin yapılması ve temaların belirlenmesiyle birlikte belli bir görüş ya da hipotez ortaya atılabilir. Araştırmanın iç geçerliliği için analiz edilen dokümanlardaki temaların ve içeriklerin bütünlüğü elde edilmiştir. Çalışmanın güvenilirliği için ise bu alanda uzman kişilere danışılarak seçilen kavramların, temaların ve içeriklerin tutarlılığı sorulmuştur. Çalışmanın belirlenen temaları ise primitif resim, resimde yerel konular ve mahallî/alaylı ressamlardır. Görüşme formu ise 43 sorudan oluşmuştur ve görüşme formunun içeriği; ressamların yaşamlarına, resimlerini nasıl yaptıklarına, hangi konuları resmettiklerine, primitif ve akademik ressamların resimleri arasındaki farklarına, Urfa'daki mahallî ressamlık geleneğinin nasıl ortaya çıktığı ve usta ressamların kimler olduğu, yararlanılan görsel kaynakların neler olduğuna, resimlerini nerede/nasıl sergiledikleri, resimlerin hangi zümreler tarafından satın alındığı ve hangi kesimlerin resimlere ilgi duyduğu, yaptıkları resimlerin toplumda nasıl alınıldığı, sanat tarihi bilgilerine, geleneğin günümüzdeki durumuna ilişkin vb. sorulardan oluşmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme formu açık ve kapalı uçlu sorulardan oluşmuştur.

Bu kapsamda problem hakkında bilgi içeren yazılı kaynaklar analiz edilmiş ve çıkarımlar yapılmıştır. Elde edilen veriler, aynı yöntemle ulaşılan ve problemi örneklemeye uygun olduğu düşünülen görsel materyallerle desteklenmiştir.

4. EVREN VE ÖRNEKLEMİ

Urfa'daki mahallî ressamların toplam sayısı ve evreni 48 kişiden oluşmaktadır. Bu çalışmaya alınan örneklem ise 13 ressamdan oluşmaktadır. Çalışmanın örneklem seçiminde amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Bu örnekleme yöntemi, araştırmanın problemi ile ilgili olarak belirlenen niteliklere sahip kişiler, olaylar, nesneler ya da durumların seçilerek çalışmanın yapılmasını tanımlar (Büyüköztürk vd. 2012). Dolayısıyla verilerin güvenilirliği açısından temsili sağladığı

düşünülmektedir. Araştırma örnekleminin detayına bakılacak olursa bu örneklemin mahallî ressamlık geleneği içinde eski ve yeni kuşaktan gerçekçi ve naif anlayışla çalışan 13 ressam ve çeşitli zümrelerden (yönetici, yazar, esnaf, arşiv sorumlusu kişilerden) oluştuğu görülmektedir. Araştırma, 13 ressam arasından 4 ressam ve 7 farklı zümreden kişi ile gerçekleştirilmiştir.

5. VERİLERİN ÖZELLİKLERİ

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak araştırmanın amacına uygun bir şekilde oluşturulan soruların yer aldığı, araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış kişisel görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu; ressamların sanat hayatlarına ilişkin bilgilerin yanı sıra resimlerini nasıl yaptıklarına ve nasıl konumladıklarına, Urfa'daki mahallî resim sanatının gelişimine, ressamların resim sanatı hakkındaki bilgilerine yönelik sorulardan oluşmuştur.

6. SÜREÇ

Araştırmacı, Urfa ilindeki sanat ürünlerini taradıktan, inceledikten ve sayısını çıkardıktan sonra tematik olarak bu ürünleri sınıflandırmıştır (primitif, naif, amatör). Sanat ürünlerine ek olarak araştırmacı, Urfa ilindeki mahallî resamlara ulaşmış ve araştırma konusu hakkında bilgi vermiştir. Katılımcılara çalışmanın amacı anlatılmıştır. Her iki veri toplandıktan sonra araştırmacı uzmanlara danışarak ve verileri temalandırarak analiz etmiştir. Verilerden elde edilen temalar daha önce yapılmış herhangi bir temalar bütününe gönderme yapmamaktadır. Dolayısıyla, veri analizinde tümevarımsal içerik analizi kullanılmıştır çünkü araştırmacının kendisi, temaları iç geçerliği sağlayacak şekilde belirlemiştir.

7. URFA'DA PLASTİK SANATLARIN GELİŞİMİNE TARİHSEL BİR BAKIŞ

Sanayi-i Nefise Mektebi'nin kurulmasıyla Osmanlı'da sivilleşen sanat eğitimi ile toplumun sanata karşı ilgisi artmış ve bu yöndeki gelişmeler cumhuriyetin ilanına kadar sürmüştür. Cumhuriyetin çağdaşlaşma hareketi içerisinde sanat önemli bir yer almıştır. Bu dönemde özellikle plastik sanatlar alanında gözle görülür gelişmeler yaşanmış, toplum yaşamında sanatın değeri belirtilmiş ve geliştirilmesi, korunması için birçok sanatsal etkinlik gerçekleştirilmiştir. Örneğin Halkevleri, sanatın çeşitli dallarında eğitim olanağı sağlamış ve bu yönde birçok sanatsal etkinlik düzenleyerek sanatın toplum yaşamında önemli bir yer almasına zemin hazırlamıştır. Halkevleri Türkiye'nin diğer birçok kentinde olduğu gibi, Urfa'da da 23 Şubat 1934 tarihinde açılmış ve bu kurum bünyesinde, diğer kültürel

alanlarındaki çalışmaların yanı sıra “güzel sanatlar kolu”nun etkinlikleri kapsamında resim dersleri de verilmeye başlanmıştır. Halkevleri, gerçekleştirdiği faaliyetlerle ülkede sosyal ve kültürel anlamda önemli bir değişim ve gelişimin yaşanmasına yol açmasının yanı sıra sanat yoluyla da ulus devlet inşası yapılandırılmasında etkin bir rol oynamıştır. Cumhuriyet döneminde Urfa’da, Güzel Sanatlar Komitesi tarafından 15 Ekim 1934 tarihinde ilk serginin gerçekleştirildiği bilinmektedir (Kaya, 2002, s.173). Bu sergiyi, Urfa’nın ilk ressamlarından Mustafa Ayataç’ın (1927-1995) 1948 ve 1949 yılları arasında Urfa Halkevi’nde açtığı kişisel sergiler takip etmiştir (Resim 2). Benzer sanatsal etkinlikler Halkevleri’nin kapanış tarihi olan 1954 yılına kadar devam etmiştir. Halkevleri’nin kapatılmasıyla birlikte henüz filizlenen sanat ortamı, bir anda, tüm ülkede olduğu gibi Urfa’da da sessizliğe bürünmüştür.

28 Temmuz 1938 tarihli Ulus gazetesinde “Sanat hayatımız için müspet kararlar alındı.” şeklindeki haber başlığı, Türkiye’nin sanat tarihinde önemli bir yeri olan ve “Yurdu Gezen Ressamlar” olarak bilinen sanat etkinliğini duyurmaktaydı. Aynı haber, CHP’nin bir gün önce Genel Yönetim Kurulu toplantısında etkinlikle ilgili aldığı kararı şöyle aktarmaktadır: “(...) Partimiz yurdun güzelliklerini yerinde tespit ettirmek ve sanatkârlarımızın memleket mevzuları üzerinde çalışmalarını kolaylaştırmak maksadiyle bu sene bir yurt içinde sanat tetkik seyahati tertiplenmiştir” (Ulus, 1938, s.1). Geziye katılacak sanatçıların seçiminin Güzel Sanatlar Akademisi ve Ankara Halkevi tarafından yapılması kararlaştırılmıştır. Bu proje kapsamında 1941 yılında “IV. Yurt Gezileri” etkinliği çerçevesinde Urfa’ya gelen Nusret Karaca, kent keşfinden sonra Urfa izlenimlerini yansıttığı dokuz farklı resimle tamamlamıştır. Karaca’nın bu resimleri, 22 Şubat 1942 tarihinde IV. Yurt Gezileri Sergisi’nde sergilenmiştir. Bu resimlerle ilgili hazırlanan katalogda, Karaca’nın Urfa’daki gezisi sırasında yaptığı *Yeniçeri Mustafa*, *Yeni Gelin* (Resim 3), *Urfalı Kız*, *Ateşbey Sokağı*, *Uzunhasan Medresesi*, *Medreseden Bir Köşe*, *Pazar Camii Sokağı*, *Birecik’te Fırat Nehri* adlı resimleri yer almıştır. (Nusret Karaca’nın Urfa izlenimlerinden yaptığı bu resimlerin kaydı tutulmadığından nerede ya da kimde oldukları bilinmemektedir.) Karaca, bu gezisi sırasında Urfa şehrini ve toplumunu yakından tanıma fırsatı bulmuş, bu vesileyle resim sanatını yerel halka tanıtmaya ve benimsetmeye çalışmıştır. Bu projenin temel amacı da sanatın topluma ulaşmasını sağlamak, yerel halkın resim sanatına karşı taşıdığı olumsuz düşüncelerinden kurtarmak ve halkın, ressamların çalışmalarının her anına tanıklık etmesini sağlamaktır. Bu girişim, etkisini Türkiye’nin pek çok kentinde olduğu gibi Urfa’da da göstermiş ve bu yöndeki çalışmaların gelişimine ivme

kazandırmıştır.

Bu gelişmelerle birlikte toplumda plastik sanatlara karşı ilginin ve cesaretin arttığı söylenebilir. Bu gelişmeler doğrultusunda, 1950 ve 1960'lı yıllarda herhangi bir sanat eğitimi almamış olan ve naif anlayışta resimler yapan [asıl işi oto boyacılığı olan ve aslen Diyarbakırlı olan (K.5)] Namuslu Ali lakabındaki ressamın (-ö.1970 [?]) (K.5), Urfa'nın çeşitli kıraathane, hacı kapıları ve lokanta gibi iş yerlerinin duvarlarını süslemek amacıyla manzara resimleri ve Urfa ile ilgili resimler yaptığı bilinmektedir (K: 1, 3). Ne yazık ki günümüze sadece ahşap plaka ve duvar üzerine endüstriyel yağlı boya ile yaptığı üç çalışması ulaşmıştır (Resim 4). Namuslu Ali'nin betimlediği *Urfa* temalı resimleri zamanla toplum içinde beğeni kazanmıştır; 1960'lardan sonra şövale tabelacılığı yapan birçok ressamın Namuslu Ali'den etkilenecek Urfa'yı anlatan resimler yapmaya başladığı görülür. Tabelacı dükkânında kendini yetiştiren bu ressamlar, söz konusu dönemde iş yeri tabelası, ses sanatçıların afişleri, hacı kapıları, dinî mekânların süslemesini yapmış, ayrıca Urfa'da birçok iş yerinin duvarını, Urfa'yı betimleyen resimlerle donatmışlardır. 1968'den sonra İstanbul'da Urfa lokantalarının açılmasıyla tabelacı ressamlar birçok resim siparişi almaya başlamış ve her lokantanın açılışı, *dörtlü resim* adı verilen *Harran*, *Balıkli Göl*, *Urfa Kalesi*, *Ulu Cami* resimleriyle yapılmıştır. Ünlere Urfa dışına taşan bu tabelacı ressamlar, Türkiye'nin birçok kentinden *dörtlü resim* adını verdikleri resim siparişleri almaya başlamıştır (Resim 5). Bütün siparişleri yetiştirmeye çalışan ustalar artık tabelacılıkla ilgili işleri bırakmış, başka tabelacı ustalar bu tür işlere bakmaya başlamışlardır (K: 4).

1980'lerden sonra ressamların teknik açıdan kendilerini geliştirdikleri ve daha bilinçli resim yapmaya başladıkları görülür.² Tabelacı ressamların *dörtlü resim* olarak tanımladıkları resimler, duvar yüzeyinin yanı sıra daha bir ustalıkla tuval üzerine yapılmaya başlanmıştır. Bununla birlikte sadece o gün için çekilen ya da o günkü görüntüler üzerinden resimler yapılmamış, aynı zamanda Urfa ile ilgili kaynak araştırmalarına da girişmişlerdir. Bunun sonucunda edindikleri Urfa'nın eski görüntülerini de resimlerine aktararak egzotik bir havanın oluşmasını sağlamışlardır. Ustalar, zamanla Urfa'yı betimleyen resimlere düşsel bazı biçimler ekleyerek geleneği zenginleştirmişlerdir. Bütün zamanını resim yaparak geçiren tabelacı ressamlar çevreden ve kataloglardan gördükleri çalışmalardan da

² Necmi Kaya (2002, s.173), 1970 ve 1985 yılları arasında Urfa'daki sanatsal etkinliklerin; okul sergileri, Urfa Belediyesinin her yıl düzenlediği 11 Nisan Urfa'nın Kurtuluş Günleri etkinlikleri ve Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü'nün koridorlarında açılan sergilerle devam ettirildiğini belirtmektedir.

esinlenerek Urfa'ya ait özel bir resim dili oluşturmuşlardır. Sezer Tansuğ'un (1986, s. 85) Osmanlı primitif ressamı için yaptığı kuramsal saptamanın bir yönüyle Urfalı mahallî ressamı için de geçerli olduğu söylenebilir: "Bu sanatçıların fotoğraftan modern hiperrealistleri özendirecek kadar duru, sakin, ıssız bir yorum boyutu elde ederken ortaya koydukları üslup ortaklığı, âdeta bir atölye ruhu içinde çalıştıklarını gösteriyor. Ayrıca bu sanatçıların fırça kullanımında, resimsel dokuyu net bir strüktür içinde saklayan, boyanın herhangi bir rölyef etkisi uyandırmayacak tarzda düz uygulandığı bir ilkeye de bağlı görünmektedir." Çocuksu ve içsel yaratıcı dürtülerine göre resim yapan naif ressamı ile belli bir resim tekniğine sahip olan ve eğitim görmüş mahallî/primitif/foto-yorumcu ressamın üretimleri ve temaların işleyişleri arasında farklılıklar vardır. Primitif ressamın; bazı temel algı ve tasarımlarla resimlerini yaptıkları ve üretimlerinin zamanla toplumsal/kişisel bir gereksinime karşılık verecek şekilde dönüşmeye başladığı görülür. Aynı şekilde Urfalı mahallî ressamın sanatsal pratiğinin çıkış noktasının ve gelişim süreçlerinin de toplumsal/kişisel gereksinime karşılık olarak ortaya çıktığı (şövale ressamı) ve zamanla estetik bir çizgide biçim kazanarak sanatsal bir olgu hâline geldiği (mahallî ressamı) görülebilmektedir.

Urfa'da plastik sanatların gelişimine zemin hazırlayan ve birbirinden bağımsız tüm bu farklı sanatsal etkinlikler ve oluşumlar, bir anlamda resim sanatı için önemli bir birikim oluşturmuştur. Kentin sanatsal belleğini ve dağınık hâldeki sanatsal oluşumları bir arada tutacak, ülke ve dünya kültür yapısına tanıtacak bir kuruma gereksinim duyulmuş ve bu doğrultuda bazı akademisyen ve aydınların girişimleriyle 1985 yılında Urfa'ya önemli bir sanat kurumu olan Devlet Güzel Sanatlar Galerisi kazandırılmıştır. Söz konusu kurum, 1989 yılında aktif hâle gelmesiyle sanatla ilgilenenlerin bulunduğu bir sanat merkezi olmuştur. Urfa'da dağınık hâlde olan ve kaybolmaya yüz tutmuş birçok yerel el sanatı bu dönemde galeriyle birlikte hayat bulmuş ve ustalar gözetiminde bu yönde çalışma yapmak isteyen öğrenciler yetiştirilmiştir. Bunun yanında evinde veya atölyesinde resim yapan Urfalı mahallî ressamı, tek bir çatı altında buluşabilecekleri, bilgi alışverişinde bulunabilecekleri, yeni sanatsal ürünler görebilecekleri ve öğrenci yetiştirebilecekleri bir sanat ortamına kavuşmuşlardır.³ Galerinin tam

³ 1994 yılında Urfa'yı gezmeye gelen Amerikalı Paul (soyadı bilinmiyor) adındaki bir turist, Balıklıgöl bölgesinde bulunan Hasan Paşa Camisi'nin duvarına bitişik beş katlı eski bir bina olan Park Otel'i'nin girişindeki merdiven çıkışından yukarı doğru, yaklaşık sekiz metre uzunluğunda Balıklı Göl ve Urfa Kalesi'ni tasvir eden resimler yapmıştır. Daha sonra otelin yıkılmasından dolayı duvardaki resim de yok olmuştur (K: 10).

anlamıyla faaliyete geçmesiyle birlikte şövale tabelacılığından gelen mahallî ressamlık geleneği daha bilinçli ve düzenli bir şekilde yapılmaya başlanmıştır. Mahallî ressamlar, otantik, eski bir Urfa evinde (Hacı Hafız Ahmet Efendi Evi), sanatla iç içe bir mekânda, çalışmalarını bir arada sergileyebilecekleri ve izleyicileriyle deneyimlerini paylaşabilecekleri bir sergi salonuna sahip olmanın avantajlarını yaşamaktaydılar. (Bu dönemde periyodik olarak sergiler ve resim yarışmaları düzenleniyor, sezon içinde resim, fotoğraf, seramik, el sanatları, müzik, heykel, çocuklara yönelik resim kursları veriliyor ve okul sergileri düzenliyordu. [<http://www.tamsanat.net>]) Söz konusu dönemde galeri müdürü olan Nevin Güllüoğlu'nun çabası boşa çıkmamış ve Urfa'da şövale tabelacılığı ile başlayan resim serüveni kentin birçok yerine katlanarak yayılmaya başlamıştır. Öyle ki, Urfa'yı konu alan resimler yapmak popülerlik kazanmış ve bu gelenek günümüze kadar da devam etmiştir. Özellikle herhangi bir akademik eğitim görmemiş ama resim sanatına ilgisi olan kişilerin resme başlarken kendilerinden önceki mahallî ressamların resimlerini taklit ederek (kendilerine göre sentezler yaparak) beceri kazanmaya başlaması, bu geleneğin devam etmesine hız kazandırmıştır. Daha önceleri usta-çırak ilişkisi içinde değil de daha çok görme/izleme yoluyla şekillenen bir öğrenme biçimi olan bu gelenek, galeride usta ressamlar eşliğinde öğretilmeye başlanmıştır.

Ancak 2012 yılında, kentin en önemli plastik sanatlar merkezi olan Güzel Sanatlar Galerisi'nin kapatılmasıyla uzun bir sürede oluşturulan sanat birikimi berhava olmuştur (Uzun bir süre didinilerek galeriye kazandırılan Türk sanatının önde gelen sanatçılarından kırk dört yapıt (resim ve heykel) ve mahallî ressamların eserlerinden oluşan koleksiyon, kurumların hibeleriyle satın alınan sanat malzemeleri ve oluşturulan sanat kütüphanesi vb.). Her ne kadar daha sonra belediye ve bazı resmî kurumlar resim ve diğer sanat alanlarıyla ilgili kurslar açmış olsalar da hiçbir zaman Devlet Güzel Sanatlar Galerisi'nin misyonunu ve amacını üstlenecek birikim ve kadroya sahip olunmamasından ötürü bu gelenek aksak bir şekilde devam etmiştir (K: 8).

Sanat galerisinin kapatılmasıyla birlikte kaçınılmaz olarak Urfa'daki sanat alanında yozlaşma da baş göstermeye başlamıştır. Özellikle 2000'lerden itibaren mahallî ressamların tanınırlığının artmasıyla, çalışmaları resmî kurumlar ve halk tarafından rağbet görmeye, satın alınmaya başlamıştır. Bu gelişmeler aynı zamanda olumsuz sonuçların doğmasına neden olmuş ve gelenek içerisinde teknik yönünden zayıf resimlerin üretildiği gözden kaçmamıştır. Bununla birlikte, ki daha kötüsü 2005'lerden sonra dijital baskının yaygınlaşmasıdır, Uzak Doğu'dan

getirilen basit basmakalıp resimlerin piyasada yer alması, camcı ve çerçevenecilerin ucuz fiyatlarla resimleri satışa sunması, ressamın yoğun olarak sipariş üzerine resim yapması ve önceki çalışmalarının dijital baskısını alarak, üzerlerini hızlı bir biçimde boyayarak resim yapmaları (K: 8); geleneği yaşayamaz bir duruma getirmiştir. Ne yazık ki bugün, bazı ressamın resimlerini bu şekilde yaptığı bilinmektedir.

8. URFALI MAHALLÎ RESSAMLAR VE SANAT ANLAYIŞLARI

Urfalı mahallî ressamın çalışmaları ağırlıklı olarak, Urfa'nın sokakları, çarşıları, köyleri ve tarihî mekânlarında yaşamdan sahnelerin betimlendiği konulardan oluşmaktadır. Renk ve kompozisyon yapılandırılmasında, oryantalist ressamın resimsel anlayışlarından yararlandıkları görülebilir. Bununla birlikte, ele alınan mekânsal kompozisyonların çoğunlukla Batılı gezginlerin yaptıkları gravürlere (Bu gravürlerden bazılarında biçimsel manipülasyonların olduğu açıktır. Bu çalışmaların bazıları doğrudan gözlem, bazıları ise söylencelerden yola çıkılarak, sanatsal bir etkinlikten çok kentin belli başlı tarihi yerlerinin çizilerek kayda alınması amacıyla yapılmıştır.) ve Urfa ile ilgili çekilen belgesel nitelikteki fotoğraflara dayandırılarak yapıldığı bilinmektedir. Bu kaynaklardan kopya etmek suretiyle yapılan resimlerde, mimari yapılar, taşlar, ağaçlar ve gökyüzü en küçük ayrıntısına kadar özenilerek yapılmasına ve son derece gerçeğe uygunluk göstermesine karşılık figürlerin betimlenişinde anatomik açıdan kesinlik ve doğruluğun olmadığı ilk anda göze çarpan plastik ve biçimsel sorunlardır. Gelenek resminde, figürler, çoğunlukla mimari öğelerin yanında biçimsel açıdan ve büyüklük açısından zayıf kalmış, resmin içine daha sonra düşünülmüş ve ilâştirilmiş gibi durmuştur veya figür doğrudan başka kaynaklardan (öyküsel içerikleri göz önünde bulundurulmadan) alınmış ve bu yüzden mekânsal ilişkide organik bir bütünlük kurulamamıştır. Resimlerde betimlenen figürlerin orantısız olarak (anatomik doğruluğun olmadığı fark edilmektedir) çizilmesinde, ressamın akademik düzeyde yeterli derecede desen eğitimi almaması ve bu konuda önemli bir deneyim ve uğraşlarının olmamasının yanı sıra dinî, sosyal kısıtlamaların da etken olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada, Urfa mahallî ressamlık geleneğini⁴ temsil eden eski ve yeni kuşaktan Nihat

⁴ Urfalı mahallî ressamın grubunda değerlendirilen diğer primitif, naif ve amatör ressamın: Rasim Nabi Akçar, Seyit Ahmet Emişçi, Fuat Kürkçüoğlu, Necmi Kaya, M. Emin Taşçı, Remzi Kara, Necdet Köylü, Abdurrahman Polat, Abdurrahman Birden, Osman Birden, Abdurrahman Gücüyener, M. Haluk Özberber, Naci Büyükkırcalı, Neşet Uçkan, Mustafa Dörtbudak, Ali Dörtbudak, Osman Göngür, Ali

Kürkçüoğlu, Sami Barlas, Burhan Vural, Mehmet İnci, M. Emin Kaplan, M. Emin Taşçı ve Ahmet Vural'ın çalışmaları renk, kompozisyon, mekân ve konu özellikleri bakımından incelenmeye çalışılmıştır.

Urfalı mahallî ressamı arasında en tanınan ressam Nihat Kürkçüoğlu (1946-), Urfa'da neredeyse herkes tarafından bilinen bir ressamdır (Resim 9, 10). Lise yıllarında tabela yazmaya başlayan ve daha sonra bu alanda yıllarca çalışan Kürkçüoğlu, dışarıdan öğretmen okulu sınavlarına girerek 1967 yılında öğretmen olarak atanmıştır. 1968 yılında ünlü ressamların resimlerinin röprodüksiyonlarını yapmaya başlayan Kürkçüoğlu, 1970'li yıllarda halkın beğenisine yönelik manzara, natürmort resimleri ve yine söz konusu dönemde minibüs ve otobüslerin camlarını; dükkân, lokanta ve evlerin duvarlarını süsleyen *Ağlayan* ve *Gülen Çocuk* resimleri yapmıştır. 1971 yılında ilk kişisel sergisini açan Kürkçüoğlu, 1976 yılında öğretmenlik mesleğinden ayrılıp Şanlıurfa Bayındırlık ve İskân Müdürlüğünde fotoğrafçı olarak çalışmaya başlamıştır (Kürkçüoğlu, 2015, s.9). Bu dönemde piyasaya yönelik yaptığı manzara resimleriyle tanınmaya başlamıştır. 1982 yılında Urfa'ya vali olarak atanan Erdoğan Cebeci'nin, ressamın yeteneğinin farkına varmasıyla ona valilik binasında resim yapması için özel bir mekân ayrılmış ve ressam buradaki atölyesinde, geleneği temsil edecek en iyi çalışmalarını yapmaya başlamıştır. Piyasa resminden edindiği deneyim ve sanat tarihçisi olan kardeşi A. Cihat Kürkçüoğlu'nun arşivinden seçtiği Urfa ile ilgili fotoğraflar ve yabancı gezginlerin gravürlerinin yanı sıra diğer basılı kaynakların görsellerinden yararlanarak oluşturduğu resim dili, Urfa ressamlık geleneğinin prototiplerinden biri olmasını sağlamıştır. Bir yönüyle foto-yorum olarak değerlendirebileceğimiz bu resimlerde ön plana çıkan konular, genellikle Urfa'nın tarihi yerleri, yerel mimarisi ve günlük hayatından görüntüleri içermektedir.

Kürkçüoğlu'nun 1985'te Urfa Valiliği için yaptığı *Akçarlar Evi ve Urfa Kalesi* adlı resmi, Balıklı Göl ve Urfa Kalesi'nin 19. yüzyıl sonundaki görüntüsünün bir tasviridir (Resim12). Işıklı ve bol bulutlu bir günde, kaleyi görebilecek bir açıdan resmeden ressam, bu resminde diğer çalışmalarına oranla daha doğru bir perspektif ve ışık-gölge kullanmıştır. Sarı, turuncu, beyaz ve yeşil renklerin kullanıldığı resimde, her öge çok titiz bir biçimde, ayrıntılı ve eş değerde boyanarak resmedilmiştir. Kürkçüoğlu'nun Urfa

Korkmaz, Şefika Güneş, Muharrem Çelik, Osman Timuçin, Abbas Savan, Mustafa Çavcı, Bekir İrkey, Sabri Bazer, Reşat Ceylan, Selma Toprak, Bekir Sami Siverek, Mehmet Acı, Mustafa Kılıç, Zülküf Bayhan, İshak Çılpan, Emine Ulaş, Mehmet Doğan, Mahmut Kılıç, Mustafa Kılıç, Aynur Türkoğlu, Sibel Yazar, Ayten Bozkurt, Nuray Savaşlı, Osman Özçelik (K: 8, 9, 10).

Valiliği için yaptığı bir başka resim olan *17. Yüzyılda Urfa Kalesi ve Balıklı Göl*, Büyük Yol Mahallesi ve Balıklı Göl üzerinden kaleyi gören geniş bir açıdan betimlenmiştir (Resim13). Bu resim, aynı zamanda tarihsel bir belge niteliği de taşımaktadır. Gezinlerin Urfa izlenimlerinden yaptıkları gravür resimlerden de yararlanılarak yapılan bu resimlerin olabildiğine titiz ve gerçekçi oluşu, yerel halkın ilgisini sürekli çekmiş ve ressamın resim sanatının sevdilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Urfa mahallî resminin kimlik kazanmasında ve resimsel üslubunun gelişmesinde öncü olan ve kendisinden sonraki ressamı konu ve biçim açısından etkileyen, Urfa ile ilgili zengin bir görsel repertuvar oluşturan kişinin Nihat Kürkçüoğlu olduğunu belirtmek gerekir.

Urfalı mahallî ressamlık geleneği içinde en eski usta ressamlarından biri de Sami Barlas'tır (1917-1996). 1933 yılında resim yapmaya başlayan Barlas, resim öğretmeni, desinatör ve gazeteci olarak çalışmıştır. Özellikle manzara ve portre resimleri ile bilinen ressam pek çok Urfa konulu resim de yapmıştır. Barlas resim çalışmalarının yanı sıra karikatürle uğraşmış ve karikatürleri Türkiye'nin önemli mizah dergilerinden olan Akbaba'da yayımlanmıştır. Sert tahta üzerine resimleri oyarak yaptığı klişeler (basmakalıplar) ile Urfa'da ilk resimli gazete basımını gerçekleştirmiştir (Kurtoğlu, 2009, s.309). Ressamın 1970 yılında kâğıt üzerine karışık teknik kullanarak yaptığı grafik ağırlıklı *Urfa* (Resim 16) adlı küçük boyutlu resmi, Urfa mahallî ressamlık geleneği içinde kompozisyon kurgusu ve üslup yönünden en farklı resim olarak değerlendirilebilir. Urfa'nın en bilinen tarihi mekânlarının üst üste konfigüre edilerek yapıldığı çalışmada, bütün yapılar benzer bir anlayışla karşıdan çizilmiştir; her öge biçimsel açıdan birbiriyle uyumlu bir şekilde (iç içe gösterilerek) yapılandırılarak bütünlüklü bir kompozisyon oluşturulmuştur. Barlas'ın söz konusu çalışması ilk anda Urfa ile ilgili hazırlanmış bir tanıtım afişi gibi algılanabilir ancak çalışma yakından incelendiğinde her ögenin resimsel bir duyarlılıkla betimlendiğini ve bazı biçimlendirmelerin naif resim anlayışıyla oluşturulduğunu görmek mümkündür.

Bu geleneğin bir diğer önemli ressamı olan Mehmet İnci (1957-), ortaokulda çizgi film karakterleri çizerek resme başlamıştır. Şövale tabelacılığı yapan ressamların çalışmalarını inceleyen ve onlardan resim yapma teknikleri konusunda yardım alan İnci, söz konusu dönemde pek çok manzara resmi ve büyük sanatçıların resimlerinden röprodüksiyonlar yapmıştır; örneğin bu dönemde Renoir'ın *Piyano Çalan Genç Kızlar* resminin röprodüksiyonunu yapmıştır (K: 8). İnci, bu geleneğin foto-yorum tarzını belki de en iyi uygulayan ressamdır. Avrupa sanatının bazı

dönemlerini yakından inceleyen ve onlardaki kimi biçimsel yönleri resimlerine aktaran İnci'nin çalışmalarını belli açılardan akademik bir düzeye yakınlaştırdığı söylenebilir. Ressamın fotoğraf ve gravürleri kaynak kullanarak kusursuz bir işçilikle yaptığı resimlerinin yanı sıra izlenimci sanatçıların fırça vuruşlarıyla yaptığı bazı deneysel resimlerini de görebilmekteyiz. Resimlerdeki gerçekçi yapının içindeki figürlerin betimlenişinde ilkin naif bir hava algılansa da aslında bazı biçimsel araştırmaların sonucunda ortaya çıkmış figürlerdir. Çünkü bazen figürlerin mekân ile ilişkisini doğru değerlendirmek amacıyla betimlenen mekâna giderek figürün yapılarla doğrusal orantılarını tespit etmek için yerinde araştırmalar yaptığı bilinmektedir. Urfa ressamlık geleneğinde çok az ressamın açık havada resim yaptığı bilinmektedir. Mehmet İnci, Urfa Kalesi veya Balıklı Göl gibi tarihi mekânların, insanların çok fazla ziyaret ettiği yerler olmasından dolayı karşısına oturup doğrudan resmini yapmanın çok zor olduğunu ancak bir grup hâlinde gidildiğinde çalışmanın mümkün olabileceğini belirtmektedir (K: 8).

Mehmet İnci'nin 1990'da yaptığı *Beden Dibi* adlı resmi, özenli ve bilinçli bir çabayla resmedilmiştir (Resim 18). Nicolas Poussin'nın (1593/94-1665) manzara resimlerini andıran bu resimde biçimler, parlak ve güçlü renkler, yetkin bir teknik kullanılarak resmedilmiştir; ağaçlar, taşlar ve zemin en ince ayrıntısına kadar çözümlenerek tasvir edilmiştir. Barbizon ve Hudson Nehir Okulu sanatçılarının doğa izlenimlerinden yaptıkları resimleri inceleyen İnci'nin resimlerinin yapılanmasında bu iki resim okulunun üslupsal izlerini görmek mümkündür. İnci'nin farklı bir resimsel dil kullanarak yaptığı *Çifte Kubbe'den Şehre Bakış* (Resim 19) ve *Harran Evleri* (Resim 20) çalışmaları, koyu renk tonları ve fırça vuruşlarıyla biçimlendirilmiştir. Monokrom renklerin kullanıldığı *Çifte Kubbe'den Şehre Bakış* resminde, birbiri ardınca dizilen kümbetlerin yakın planda daha belirgin olarak gösterildiği, arka plandaki mekânsal algıda ise kent merkezi ve sıra dağların daha az bir biçim bilgisine başvurularak silik bir şekilde betimlendiği görülmektedir.

Bu geleneğin bir diğer temsilcisi olan ve 1953 yılında resim yapmaya başlayan Burhan Vural (1938-), 1960 yılında Urfalı başka bir ressam olan Yaşar Yayla'nın (1939-1994) teşvikiyle İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, Cemal Tollu atölyesinde bir yıl çalışmalarına devam etmiştir (T.C. Şanlıurfa Valiliği, 2001, s. 47). Daha çok belgesel tarzdaki gravür resimleri ve oryantalist ressamların biçimselliğini kaynak kullanarak yaptığı resimlerinde, iki tür boyama anlayışı ön plana çıkmaktadır. Özellikle figürlü ve iç mekân resimlerinin ince bir işçilikle ve pürüzsüz bir boyama ile

yapıldığı, dış mekânı betimleyen resimlerinin ise fırça vuruşlarıyla yapıldığı görülür. Avrupalı gezgin F. R. Chesney'nin çizdiği belgesel özellikteki gravürden esinlenerek ve titiz bir şekilde onu yeniden yorumlayarak *Halil-ür Rahman Camii ve Gölü* adlı resmi yapmıştır (Resim 22). Gravüre bağlı kalınarak yapılan bu resimde mimari yapılar olduğu gibi aktarılmış fakat ağaç ve ön plandaki çimenler gravürdeki görüntüden daha ayrıntılı ve farklı olarak yapılmıştır. Betimlenen figürlerde hacmi ifade eden gölge ve ışık etkinliği, başarılı bir şekilde modle edilmiştir. Chesney'nin gravür resminde az bulutlu ve dingin bir gökyüzü görünürken Vural'ın diğer resimlerinde olduğu gibi bu resimde de bol bulutlu bir gökyüzü vardır. Belki de Vural ile özleşen bir boyama biçimi ile yapılan *Urfa Kalesi* resmi, daha özgün ve yenilikçi bir resim dili olarak belirmektedir (Resim 23). Dingin ve ışıklı bir atmosferin pastoral renklerle betimlendiği bu resimde, yeryüzü düzleminden daha fazla gökyüzüne yer verilmiştir ve resmin incelikli boyamadan çok fırça vuruşlarıyla yapıldığı anlaşılmaktadır. Söylencelerden yola çıkılarak yapılan bu tür resimlerde, yerin gerçek görüntüsünden ziyade ressamın imgelemindeki görüntüsü karşımıza çıkmaktadır. Renk perspektifinin kullanıldığı bu resimde, kompozisyonun en gerisinde olan kalenin yumuşak tonlarla, bize yakın kısımların ise daha koyu tonlarla betimlendiği ve bu biçimlerin sağ taraftan gelen yoğun bir ışıkla biçimlendirildiği görülür.

Uzun bir süre kartpostallardan manzara resmi yapan M. Emin Taşçı (1952-), 1990'lardan sonra bütün zamanını Urfa'yı konu alan resimler yapmaya ayırmıştır. Resimlerinde, kompozisyonun oldukça yalın bir boyama ve naif bir tarz ile örüldüğü ilk bakışta algılanan yönlerdir. Onun resimlerinin diğer mahallî ressamlardan ayırt edici noktası, resimdeki bütün elemanları benzer anlayışla bütünlüklü bir yapıda sunmasıdır (Resim 24, 25, 26). Mahallî ressamalarda belki de en güç durum, figür ve mekânı aynı ölçü ve değerle biçimlendirme eksikliğidir. Ama Taşçı'nın resimlerinde bu iki eleman, birbiriyle güçlü organik bir bağ etrafında şekil alır. Figürlerin yüzlerindeki ifade ve mekân içerisine konumlandırılışları, rastlantısal bir resimlemeden çok eski yaşantının/deneyimin bellekteki yansımaları olarak belirmektedir. Bu yönüyle, bu resimlerin gerçekle kurduğu bağ açısından daha sahici oldukları söylenebilir.

Şanlıurfa Devlet Güzel Sanatlar Galerisi'nin açmış olduğu resim kurslarında usta ressamlardan aldığı eğitimle kendine özgü bir resim dili oluşturan M. Emin Kaplan (1963-), yaptığı sulu boya özelliğindeki yağlı boya resimleri ve seçtiği konular ile mahallî ressamlık geleneğine eklemlenmiştir. 1999 yılında yaptığı *Güllüoğlu Sokak* adlı resmi, Urfa'daki geleneksel boyama tekniğinden farklı olarak resmedilmiştir (Resim 27).

Figürler ezberden çok, bir yerlere bakılarak yapılmış olduğu için daha devingen bir durumda görünmektedir. *Haşimiye Meydanı* adlı resminin ise izleyiciyi âdeta resmin betimlendiği yere ve zamana götüren bir canlılığı vardır (Resim 28). Betimlenen kadın figürünün elini alnına götürüp gerilere bakması ve onun arkasında tahtaya yaslanmış bir şekilde arabasının önünde yolcu bekleyen arabacı, yolun karşı tarafında meyan şerbeti satan figür, canlı bir sahneden alınmış olarak karşımızda durur. Yağlı boyanın daha ince olarak kullanıldığı resimde, geri plandaki ortam genel bir boyama ile biçimlendirilmiştir.

1981 yılında resim atölyesini kuran Ahmet Vural (1962-), 1985 yılında Şanlıurfa Belediyesi Başkanlığı'nda ressam olarak çalışmıştır. Daha önceleri mahallî ressamlık geleneği anlayışında resimler yapan Vural, 1996 yılında akademik eğitim gördükten sonra soyut ve lekesel anlayışta resimler yapmaya başlamıştır. Ressamın 1988 yılında yaptığı *Kumlu Kahve* adlı resmi (Resim 29), geleneğin resim anlayışı ve kurallarına bağlı kalarak yaptığı bir resimdir. Figürlerin resmedilmesinde naif bir hava duyulmasına karşın mekân ve ağacın betimlemesinde daha gerçekçi bir resimsel dil kullanılmıştır.

9. SONUÇ VE ÖNERİLER

Osmanlı dönemi primitiflerinden ve Türkiye'nin diğer kentlerindeki primitif ressamların yanı sıra Urfa'da da primitif tarzda çalışan ressamların olduğu ve bu ressamların ortak bir üslup ve benzer konular etrafında resimler ürettiği gözlemlenmiştir.

Yerel yaşamı kişisel biçimlendirmeler ve titiz renk kullanımlarıyla oluşturan Urfalı mahallî ressamlar; Urfa ile ilgili belgesel özellikteki görsel kaynaklar, oryantalist resmin imgeleri ve bazı Batı sanat okullarının resimsel dilinden yararlanarak oluşturdukları resimlerin zamanla üslupsal açıdan özerk bir kimlik kazanmasıyla Urfa'da sanatsal bir birikimin oluşmasına katkı sağlamıştır.

Mahallî ressamların çalışmalarında başka resim anlayışlarının etkileri görülse de amaçlarının bu resimleri doğrudan kopyalayarak resimler yapmak olmadığı anlaşılmaktadır. Söz konusu resimlerdeki bazı biçimsel yönlerin ve unsurların, arşivlerden Urfa'nın eski dönemiyle ilgili edinilen

görsellerdeki biçimlerle birleştirilerek birlikte sunulduğu görülmektedir. Bu resimler, resim sanatının tarihsel gelişiminden ve güncel sanattan bağımsız (modern sanatın biçimsel açıdan herhangi bir yeniliğinin bulunmaması, anatomik desen ve matematiksel perspektifin olmayışı, kompozisyonda yer alan bazı elemanların tarihsel ve biçimsel açıdan sorunlu olarak betimlenmesi, figür-mekân ilişkisindeki uyumsuzluklar vb.) olarak üretilmiş olsalar da Urfa'nın kültürel değerlerinin resim yoluyla tanıtılması, resme ilgisi olanların resim yapmaya yöreklendirilmesi ve toplumun resim sanatına olan ilgisinin artırılması, farkındalık yaratılması açısından önem taşımaktadır.

Urfa'da resim sanatı, akademik anlamda resim eğitimi veren kurumların dışında yaygın olarak varlığını sürdürmektedir. Son altmış yılda kentte birçok primitif/naif/amatör ressam yetişmiş ve bu ressamlar önemli çalışmalar ortaya koymuşlardır.

Geleneğin yaşatılması ve geliştirilmesi için daha önce kentin sanat merkezi olan ve 2012 yılında kapatılan Güzel Sanatlar Galerisi'nin yeniden aktif duruma getirilmesi ve burada ressamların çalışmalarını yapmaları için özel atölyelerin tahsis edilmesi gerekir. Burada üretilen çalışmaların yanı sıra geçmiş dönemlerde üretilen resimlerin derlenmesiyle sadece Urfa'lı ressamların resimlerinden oluşan bir müzenin kurulması için girişimlerde bulunulmalıdır. Kentin sanatsal belleğinin bütünlüklü olarak bir arada sunulacağı böyle bir müzenin aynı zamanda turizme de önemli katkısı olacağından kuşku yoktur. Ancak böyle bir girişim gerçekleştirildiği takdirde Urfa mahallî ressamlık geleneği yaşatılabilir ve bu kültürel birikimin devamlılığı ileriki kuşaklara aktararak sağlanabilir.

10. KAYNAKLAR

- Akbıyık, A. (2015). Urfa'da resim ve ressamlar, 07.12.2018 tarihinde http://www.urfahizmet.com/yazarlar/kose_yazilari/konuk_yazar/4587 adresinde erişildi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2010). Bilimsel araştırma yöntemleri, (6. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- C.H.P: Genel yönetim kurulu toplantısında, sanat hayatımız için müsbet kararlar alındı, (28 Temmuz,1938). Ulus, s.1.
- Kürkçüoğlu, A. C., Akalın, M., Kürkçüoğlu, S. & Güler, S. E. (Haz.). (2002). N. Kaya. Şanlıurfa'da Cumhuriyet dönemi resim sanatı. *Şanlıurfa-Uygurluğun Doğduğu Şehir*, (Yayın no. 27). İçinde (173-181). Ankara: Şurkav Yayınları.
- T.C. Şanlıurfa Valiliği (2001). *Şanlıurfa'lı ressamlar*. İstanbul: Küre Basım Yayım San. ve Tic. Ltd. Şti.

Şanlıurfa Belediyesi Kültür ve Turizm Yayınları (2005). *M. Nihat Kürkçüoğlu-Renk Renk Şanlıurfa*. (Yayın no.13). Ankara: TŞOF Trafik Matbaacılık.
 Tansuğ, Sezer (1986). *Çağdaş Türk sanatı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
 Kurtoğlu, Mehmet (2009). *Kültür şehri Urfa*. (Yayın no. 4). Ankara: Şanlıurfa Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayınları.
 (t.y.).13.03.2018 tarihinde <http://www.tamsanat.net/galeriler/galeri.php?post=807> adresinden erişildi.

KAYNAK KİŞİLER

K: 1: 1930'da doğan ve üniversite mezunu olan Naci İpek mahalli gazetelerde yazarlık yapmaktadır.
 K: 2: 1938'de Urfa'da doğan ve avukatlık yapmış olan Bekir Bozanoğlu 2019 yılında hayatını kaybetmiştir. (Cihat Kürkçüoğlu Arşivi), 2018.
 K: 3: 1945'te Urfa'da doğan ve 1964 yılında reklam ve grafik atölyesi kurmuş olan Abdurrahman Polat, 1967 yılında Mersin Öğretmen Okulundan mezun olduktan sonra Şanlıurfa'da ilköğretim okullarında sınıf öğretmenliği yapmıştır. Naif tarzda resimler yapan Polat 2017 yılını hayatını kaybetmiştir.
 K: 4: 1945'te Urfa'da doğan ve ortaokul mezunu olan Abdurrahman Birden 1963 yılında reklam ve grafik atölyesi kurmuş ve bu dönemde resim yapmaya başlamıştır.
 K: 5: 1948'de Urfa'da doğan Fuat Teber memur emeklisidir.
 K: 6: 1954'te Urfa'da doğan Fehmi Tokgöz kaporta tamirciliği yapmaktadır.
 K: 7: 1954'te Urfa'da doğan ve lise mezunu olan Ahmet Şahin Çadırcı soğuk hava deposu işletmektedir.
 K: 8: 1957'de Urfa'da doğan ve lise mezunu olan Mehmet İnci emekli memurdur.
 K: 9: 1958'de Urfa'da doğan ve 1979 yılında Urfa Eğitim Enstitüsü'nden mezun olan Necmi Kaya, Şanlıurfa'da ilköğretim okullarında sınıf öğretmenliği yapmıştır. Kaya, naif anlayışta Urfa'yı konu alan resimler yapmaktadır.
 K: 10: 1963'te Urfa'da doğan Burhan Akar, Şanlıurfa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğünde arşiv sorumlusu olarak çalışmaktadır.
 K: 11: 1975'te Urfa'da doğan ve üniversitesi mezunu olan Naci Arslan devlet kurumunda memur olarak çalışmaktadır.

GÖRSEL KAYNAKLAR

Resim 1: Haz. Kürkçüoğlu, Cihat (2011). *Urfa-Fotoğraflarla Evvel Zaman İçinde...* Ankara: Şanlıurfa Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayınları. s.778.
 Resim 2,15, 16, 17, 18, 22, 23, 27, 28, 29: T.C. Şanlıurfa Valiliği (2001). *Şanlıurfalı Ressamlar*. [Katalog]. İstanbul: Küre Basım Yayım San. ve Tic. Ltd. Şti. s.2, 28, 9, 17,19, 49, 21, 22, 45.
 Resim 3: Türkiye İş Bankası (1992). *Şanlıurfa Özel Sayısı-Kültür ve Sanat*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, s.68.
 Resim 4: Sait Çoban (Uzun Şase) ve Atiye Zeynep Çoban Arşivi, Şanlıurfa, 2014.
 Resim 5, 8: Burhan Akar Arşivi, Şanlıurfa.
 Resim 6, 7: Mızrak, Remzi (Ed.) (2005). *Çölde Bir Vaha, Nevin Gülloğlu*. Şanlıurfa: Elif Matbaası. s.50, 63.

Resim 9, 10, 11, 12: Haliliye Belediyesi Kültür ve Sanat Yayınları (2015). *M. Nihat Kürkçüoğlu Fırçasında Şanlıurfa*. Ankara: Dumat Ofset. s.283, 36,68.

Resim 13, 14: 07.08.2018 tarihinde <https://www.deviantart.com/nihatkurkcuglu> adresinden erişildi.

Resim 19, 20, 21: Mehmet İnci Arşivi, 2014. Şanlıurfa.

Resim 24, 25, 26: Burhan Akar Arşivi, Şanlıurfa, 2018.

Resim 1. Uray Oteli Duvar Resimleri,⁵ (Şimdi, Şair Nabi Kültür Merkezi).

⁵1917 yılında yapımına başlanılan, cumhuriyetin ilk yıllarında hizmete açılan, 1940'lı yıllardan itibaren belediye binası olarak kullanılan ve dönemin belediye başkanı tarafından yıktırılan Uray Oteli'nin merdiven duvarlarındaki ve odalarındaki Urfa'yı tasvir eden resimlerin, hakkında hiçbir bilgiye rastlanmayan bir Rus ressam tarafından yapıldığı belirtilmektedir [Bazı kaynaklar ise ressamın Ermeni kökenli biri olduğunu söylemektedir (K.6)]. Aynı ressamın otelin bitişiğindeki salonun tavanına yaptığı deniz manzaralı resimler, kalem işi süslemeler ve salonun yan tarafında yer alan Halil'ür-Rahman Gölü ve Urfa Kalesi'ni betimleyen resimler ne yazık ki son yıllarda yapılan restorasyonlar sırasında üzerileri boyanarak yok edilmiştir. (1978 yılında Cihat Kürkçüoğlu tarafından söz konusu bazı resimlerin ve kalem işlerin fotoğrafları çekilerek resimler belgelenmiştir.) Aynı ressamın, Mevlevihane yakınındaki Şemsi Parmaksız Evi'nin ikinci kat odalarından birinin duvarına yaptığı manzara resmi günümüze ulaşmıştır. Hakkında hiçbir tarihsel bilginin olmadığı Rus ressamın kendisi ile ilgili yaygın söylenti ise casus olduğu ve daha sonra Diyarbakır'da yakalanarak trajik bir biçimde idam edildiği şeklindeki ifadelerdir. Bu bilgilerin yanı sıra Rus ressam olarak ileri sürülen kişiyle Bekir Bozanoğlu 1957 yılında İstanbul'da görüşmüş ve bu görüşmede ressam, kendisini dönemin belediye başkanı Ömer Alay'ın (1933-1946 yılları arasında Urfa belediye başkanı) resim yapması için davet ettiğini ve bu resimleri yaparken Namuslu Ali adında birinin kendisine çıraklık ettiğini ifade etmiştir. Söz konusu dönemde Urfa'ya gelen bir çadır gösterisi grubunu izlemeye gittiğini ve oradaki bir kıza âşık olduğunu, daha sonra birlikte Hilvan'a kaçıp gece bir hana yerleştiklerini söylemektedir. Aynı gece hanın bahçesinde eğlenen ilçenin kaymakamı ve savcısının kendisinden kaçırdığı kızı istediklerini ve kendisinin de vermeyeceğini söylemesi üzerine o gece Hilvan'da tutuklanıp içeri atıldığını, daha sonra Rus casus olarak itham edilerek Diyarbakır'a götürülüp hapse atıldığını ve daha sonra aklanarak kurtulduğunu söylemiştir (K.2). Söz konusu ressam halk arasında *resmi hembal* (hamal) olarak bilinmekteydi (K.7).

Resim 2. Mustafa Ayataç, *Urfa Efsanesi ve Nemrut Dağı-Edessa*, T.Ü.Y.B. 82 x 100 cm

Resim 3. Nusret Karaca, *Yeni Gelin*, 1941

Resim 4. Namuslu Ali, *Balıklı Göl*, 1967, Duralit Üzerine Endüstriyel Y.B., 65 x 84 cm

Resim 5. Abdurrahman Birden, *Balıklı Göl*, 1967, Demir Tepsi Üzerine Endüstriyel Y. B.

Resim 6. Güzel Sanatlar Galerisi'nin Düzenlediği Resim Çalıştaylarından Biri (Galeri Önü), 1991.

Resim 7. Güzel Sanatlar Galerisi'nin Düzenlediği Sokak Sergilerinden Biri (Eyyübiye Mah.), 1996.

Resim 8. Harun Reşit Şaman⁶, *Çay Evi Tabelası*, 1960 (?)

Resim 9, 10. Nihat Kürkçüoğlu, 1969, 1997.

⁶ Harun Reşit Şaman (ö. 1975) tabela ressamlığının yanı sıra Suruç ve Urfa'nın pek çok yerinde hacı kapıları ve cami duvarlarını süslemiştir. Şaman'a ait bazı resimli tabela ve duvar süslemeleri günümüze ulaşmıştır (K:10).

Resim 11. Nihat Kürkçüoğlu, *Balıklıgöl*, 1984, T.Ü.Y.B., 85 x 135 cm

Resim 12. N. Kürkçüoğlu, *Akçarlar Evi, Urfa Kalesi*, 2007, T.Ü.Y.B., 70 x 100 cm

Resim 13. Nihat Kürkçüoğlu, *17. Yüzyılda Urfa Kalesi ve Balıklıgöl*, 1984, T.Ü.Y.B., 85 x 125 cm

Resim 14. Nihat Kürkçüoğlu, *Harran*, 1994

Resim 15. Nihat Kürkçüoğlu, *Elli Sekiz Meydanı Şeyh Saffet Tekkesi*, 1985, T.Ü.Y.B., 88 x 148 cm

Resim 16. Sami Barlas, *Urfa*, 1970, Kâğıt Üz. Karışık Teknik, 19 x 25 cm

Resim 17. Mehmet İnci, *Halepli Bahçe*, 1999, T.Ü.Y.B., 39.5 x 50 cm

Resim 18. Mehmet İnci, *Beden Dibi*, 1990, T.Ü.Y.B., 85 x 125 cm

Resim19. Mehmet İnci, *Çifte Kubbe'den Şehre Bakış*, 1990, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 38 x 47 cm

Resim 20. Mehmet İnci, *Harran Evleri*, 2003, Tuval Üzerine Yağlı Boya

Resim 21. Mehmet İnci, *Güzel Sanatlar Galerisi (Hacı Hafız Ahmet Efendi Evi)*, 1993, T.Ü.Y.B.

Resim 22. Burhan Vural, *Halil-ür Rahman Camii ve Gölü*, 1989, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 86 x 126 cm

Resim 23. Burhan Vural, *Urfa Kalesi*, 1997, T.Ü.Y.B., 28 x 39 cm

Resim 24. M. Emin Taşçı, Tuval Üzerine Yağlı Boya

Resim 25. M. Emin Taşçı, 1999, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 40 x 60 cm

Resim 26. M. Emin Taşçı, 2001, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 50 x 70 cm

Resim 27. M. Emin Kaplan, *Güllüoğlu Sokak*, 1999, T.Ü.Y.B., 60 x 40 cm

Resim 28. M. Emin Kaplan, *Haşimiye Meydanı*, 2001, Tuval Üzerine Yağlı Boya, 50 x 70 cm

Resim 29. Ahmet Vural, *Kumlu Kahve*, 1988, T.Ü.Y.B., 59 x 88.5 cm